

& non contradicat, confiteretur debitum confiteri; quia cum taciturnitate concurreat actus positivus receptionis, & lectionis litterarum ejus debitum continentium.

4105 Quando igitur actus positivus non intercedit, taciturnitas solum in favorabilibus habetur pro confessu, ex Reg. 6. *Qui taceat minimè in prejudicialibus*, Bald. conf. 299. quia sicut in favorabilibus faciliter quis consentit, ita in prejudicialibus faciliter dissentit.

4106 **V** Alid, est illicet, pariter ordinatur, ut in tom. 3. num. 18. & de eo respectivo juxta dicta discurre.

9. LIGAMENTUM

4107 **E**st vinculum viri cum uxore post contrahendum matrimonium legittimum, sive consummatum, sive tantummodo ratum. Dirimit, quamdiu durat, ita ut non possit validè nisi aliam ducere, nisi si moraliter ceterus de morte conjugis. Quod si postea ille comparet, tenuerit alia comparata, dimisso posteriori conjugi, cum quo bona fide habitavit, ad priorem redire.

Ligamentum dirimit iure divino, & naturali. Trident. conf. 24. cap. 2. Unde Sancti Patres, qui plures habuerunt uxores, ex divina dispensatione habuerunt.

4108 Qui sine morali certitudine, & sufficienti probatio de morte conjugis, ad secundas nuptias transfit, illicet, sed validè contraxit, si revertat, quando contexit, prior conhus erat mortuus, ex cap. *Domini, de secundis nuptiis*; quia revertat non erat ligamen.

4109 Ad vitandum delictum polygamie sunt adhibenda diligentia pro libertate contrahere voluntatem; adeoque sunt primitamente denunciations, de quibus & num. 3969.

4110 Si alter ex sponsis sit extraneus, non est admittendus, nisi suam liberatam probet per attestations à proprio Episcopo, vel Vicario Generali, subscriptas, & signatas. Sufficit autem assistentia Parochi Joci, de licentia tamen Ordinarii. In Italia adest intructio Sac. Congr. que in Cancellariis Episcopalis reperitur.

4111 Tertia plures habens uxores, si convertatur ad fidem, obligatur tenere primam, & dimittere reliquias, quia solum primum matrimonium est validum; si prima velis cum conjugi fideli habere fine injuria Creatoris, ut in n. 4052. Alijs potest ad sui libitum, prima dimissa, unam ex aliis tenere; sed cum ea debet de novo contrahere, ob invaliditatem matrimonii prioris.

4112 Si maritus mortuus refutatur, mulier, etiam si sit libera, non tenetur ad illum redire, immo non potest sine novo contrahuere; quia ex Div. Paulo 1. ad Corinth. 7. *Mulier alligata est legi, quanto tempore vir eius vivit. Quid si dormierit vir eius, liberata est, cui vult, nubat.*

Plura de mortuo resuscitato resolvit Mendo in epistola in appendice, que tamen ex dictis propriis in locis patet.

10. HONESTAS.

4113 **P**ublica honestas est propinquitas iure Ecclesiastico oriens ex sponsalibus, aut ex matrimonio rato. Et describitur, quod sit publica decentia, & morum honestas, ut matrimonium impeditur inter personas, sic factas propinquas. Ex sponsalibus validis dirimit inter sponsum, & consanguineos sponsæ, & è converso, solum usque ad primum gradum. Trident. conf. 24. cap. 3. Non oritur ex sponsalibus invalidis: Trident. cit. Ex matrimonio vero rato dirimit usque ad quartum gradum: v. num. 3939.

4114 Ex matrimonio rato, & non consummato, non oritur affinitas, sed publica honestas; nam affinitas oritur ex sola copula.

4115 Ex sponsalibus validis, si postea mutuo consensu sponsorum dissolvantur, adhuc remanet publica honestas, ratio est 1. Quia publica honestas ex Trid. oritur ex sponsalibus validè contractis, licet autem postea mutuo consensu dissolvantur, verum est, quod sponsalia fuerint validè contracta. 2. Quia si post sponsalia validè contracta, immo si post matrimonium ratum intra bimetre alter ex sponsis, aut conjugibus,

ingrediantur Religionem, & profiteatur; dissolvuntur sponsalia, & matrimonium, & tamen remanet publica honestas. 3. nostram resolutionem firmat Decr. S. Congreg. Concil. approbatum ab Alexandro VII. 6. Ju. llii 1638.

4116 Ex sponsalibus conditionatis oritur publica honestas conditione adimplita, non prius; quia tunc, & non prius, sive valida. Clericatus cap. 133. n. 76. Qui tria quæsita resolvit, ut sequitur.

4117 **Q**uer. 1. An prefatum publicum honestatis impedimentum oritur ex matrimonio rato; sed invalido? Resp. Cum distinctione, que menti est va- lidè mandata. Vel invaliditas provenit ex defectu confessus, puta ob errorē in personam; aut per vim, & metum; & in hoc casu impedimentum publica honestatis non oritur: vel invaliditas provenit ex quoquacum alio impedimento, vel defectu, & in hoc casu oritur. Tamb. qui alias allegat d. lib. 8. de Matrim. tral. 1. de impedim. cap. 11. §. 3. n. 1. 2.

4118 Ibi adverterit, quod si matrimonium sit nullum ex defectu sufficientis confessus ob non debitam etatam, in hoc casu non oritur impedimentum publica honestatis ex matrimonio rato; sed oritur ex sponsalibus; quia licet matrimonium non valeat, valent sponsalia; quod repetit idem Tambur. d. lib. 8. tral. 3. de sponsal. cap. 2.

4119 **Q**uer. 2. An ex Matrimonio rato sub conditione de futuro, hoc impedimentum resulteret? Resp. Non resulteret, si conditio non compleatur: resulteret, conditione completa, Tambur. d. lib. 8. cap. 11. §. 3. num. 5.

4120 **Q**uer. 3. An conditione completa super matrimonio appolita, impedimentum resulteret dirimatur usque ad primum gradum, tanquam à solis sponsalibus, co quia matrimonium contractum sub conditione, ne de futuro videtur habere vim sponsalium; nam conditione adimplita adhuc opus est confessus ad perficiendum matrimonium. Tambur. d. §. 3. n. 6.

4121 **Q**uer. 4. & d. lib. 8. tral. 4. §. 4. n. 11. ubi ait, utramque que opinionem esse probabilem.

11. AFFINITAS

4122 **E**st propinquitas personarum orta ex carnali copula, sive licita, sive illicita. Affinitas orta ex copula licita, se extendit, & dirimit usque ad quartum gradum; ex copula vero illicita, solum usque ad secundum.

4123 **C**ontrahitur solum ab uno extremo copula cum consanguineis alterius extremitate, minime à consanguineis unius cum consanguineis alterius, quia affinitas non patit affinitatem. Unde Petrus, qui habuit rem cum Berta, non potest, etiam mortua Berta, validè nubere cum sorore Berte; at frater Petri potest validè nubere cum sorore Berte: hinc est, quod duo fratres validè possint duas sorores ducere.

4124 Gradus affinitatis defumuntur juxta gradus consanguinitatis: v. n. 4131.

4125 Affinitas non oritur ex quacunque copula, sed solum ex copula consummata cum effusione seminis intra vas naturale mulieris.

Quod si viro seminatur, mulier non seminatur, licet probabilis sit opinio, quod non oritur affinitas, Tambur. & Clericatus cap. 133. num. 90. probabile est, quod oritur, juxta opinionem, quod mulier passim se habeat ad generationem; & quamvis probabilis sit quod se habeat acte, quantum tamen ad impedimentum affinitatis, est in præcita tenenda opinio affirmativa, ad vitanda incommoda, que alias sequi possunt, quia viri seminatio est constans, & apparent, minime illa mulieris.

4126 Copula consummata facta per vim & metum, quamvis non affectat patienti peccatum non petendi debitum, cum peccata supponat culpan; pariter tamen affinitatem, quia affinitas non est peccatum, sed propinquitas, que semper insurgit ex copula consummata; sicut etiam insurgit, si copula fiat cum ignorantia juris.

QUÆS.

De Sacramento Matrimonii Cap. V.

299

QUÆRES.

4126 **P**etrus contraxit sponsalia cum Rosa, postea habuit rem cum Catharina matre Rose. An possit nubere Rosa, cum qua sponsalia contraxit?

Respond. non posse, quia ob copulam habuit cum Catharina matre Rose, ora est affinitas inter ipsum Petrum, & Rosam, quae affinitas ora ex copula illicita se extendit usque ad secundum gradum, & sic se extendit inter ipsum Petrum, & Rosam, quae est in primo gradu conjuncta cum Catharina ejus matre: Et impedimentum dirimens supervenientis dirimit sponsalia, ex num. 3939.

4127 Petrus 1. *An saltem possit contrahere matrimonium cum ipsa Catharina matre Rose?*

Respond. neque posse; quia ex sponsalibus validis initia cum Rosa, ora est publica honestas inter Petrum, & Catharinam matrem Rose, quae est in primo gradu, & dirimit matrimonium.

4128 Petrus 2. *An dictus Petrus possit matrimonium contrahere cum Margarita confobrina Rose?*

Respond. posse, si Margarita non sit in secundo gradu consanguinitatem conjuncta cum Catharina matre Rose, qualis est, si sit confobrina secunda. Ratio est, quia ex una parte Margarita confobrina Rose, non est in primo gradu conjuncta cum Rosa, & publica honestas ex sponsalibus non se extendit ultra primum gradum. Ex alia parte (ut supponimus) non est in primo aut secundo gradu conjuncta cum Catharina, sed in tertio, aut quarto, & affinitas ex copula illicita non se extendit ultra secundum gradum; atdeque Petrus nullum habet impedimentum dirimens publica honestatis, aut affinitatis cum Margarita, atque inde potest cum ea matrimonium contrahere.

4129 Si vero Margarita sit confobrina prima Catharina, ac prouide in secundo gradu illi conjuncta, non potest Petrus cum Margarita contrahere; quia est illi affinis in secundo gradu, ob copulam illicitam beatam cum Catharina.

QUÆRES. II.

12. IMPOTENTIA

4130 **A**n infideles, qui cum affinitatis, & etiam in primo gradu linea recte, ora ex copula conjugali matrimonium contrixerint, separari debent, si convertantur ad fidem: an vero matrimonium sit validum?

Respond. esse validum, quia affinitas, esto confusur, gat iure naturali ex copula licita, quatenus per eam vir, & mulier fiunt una eato; non dirimit tammen iure naturali, sed Ecclesiastico. Et universaliter matrimonia infidelium inita servatis conditionibus iuri nature, & iuri divini, non servatis solum conditionibus iure Ecclesiastico preceptis, si ipsi infideles postea convertantur ad fidem, remanent validæ immo nulla solemitate indigent, quia infideles non subiectant legibus Ecclesiæ: vid. num. 3147.

QUÆRES. III.

4131 **D**uo Turci, qui invalidè matrimonium contrixerint contra legem humanam à suo Principe infidelis sub clausula irritante editam, Panormum duli, & ad fidem convertebant, volentes renovare matrimonium, recordantur, quod dum erant infideles, in sua patria, vir cognovit confanguineam sue uxoris. *An indigant dispensatione super impedimento affinitatis?*

Respond. cum distinctione; vel vir habuerat rem cum confanguineam sue uxoris, v. gr. cum ejus foro, per copulam licitam, quatenus erat virus, & qua mortua, hanc duxit; vel habuerat rem cum dicta confanguinea per copulam illicitam.

Si primus tenetur petere dispensationem; quia licet impedimentum affinitatis non sit, nisi ex iure Ecclesiastico, & consequenter non liget infideles, durante statu infidelitatis, affinitas tamen iure naturali oritur ex copula licita, quia per copulam conjugalem conjuges fiunt una eato; ex quo sequitur attinentia confanguineorum unius cum altero conjugi, & è converso; unde allati Turci, cum debeat redvalide matrimonium jam invalidum, in statu, quo sunt fide-

les, juxta leges Ecclesiæ, sit, quod cum vere reperiatur affines, verè reperiuntur impediti impedimentoo tempore fidelitatis, & non antea, de novo superveniente, ex affinitate tamen tempore infidelitatis contracta.

Si secundum, non agent dispensatione, quia non sunt affines; nam ex copula illicita non oritur affinitas jure naturali; quoniam potius ex ea oritur odia, & inimicitia, quam amicitia, & attinencia confanguineorum; sed iure Ecclesiastico: & quia copula illicita supponit facta tempore infidelitatis, quo non erant subditæ Ecclesiæ, sequitur, quod adveniente statu fidelitatis, non reperiuntur affines, ac proinde nec impediti, ut dispensatione egeant. Tener. tom. 2. de Matrimon. lib. 7. dispu. 65. & 66. Tambur. tom. 2. pag. 100. §. 2. num. 1.

QUÆRES. IV.

4132 **C**œundi, seu perficiendi copulam, non imponit genitandi, matrimonium dirimit. Scotus in 4. disp. 31. quæst. unic. list. F. Ad tertium: *Quia obligatio non est absolute ad bonum prolixi, sed sub conditione, ut eveniat, ad gratianæ fiscipendium, &c. & tunc matrimonium est ibi tantum, ut in remedium, non autem in officium.*

4133 **H**inc steriles, & senes validè contrahunt, dummodo sint apti ad copulam; & tunc matrimonium est in remedium concupiscentie, qui est finis secundarius, & minus principalis, ob quem erant fisi in institutum, juxta dictum Pauli: *Melius est nubere, quam vivere.* 4134 Matrimonium vero Eunuchorum, qui utroque testearent, est nullum, non ob impotentiam generandi, sed ob impotentiam coeundi; copula enim fieri debet per transmutationem veri feminis: vero autem feminine carent Eunuchi, cum emitant humorem quemdam aquosum specie distinctum à feminis.

4135 **H**inc impotentia coeundi in tribus consistit, & in uno illorum dirimit. 1. Impotentia ad penetrandum vas. 2. Ad emitendum verum semen. 3. Si verum sit semen, sed adhuc impotentia ad emitendum illud intra vas; unde non sufficit potentia ad emitendum extra vas, sed in ore validis.

4136 Impotentia ut dirimit: Primo, debet esse antecedens matrimonium: non sufficit, si sit consequens matrimonium, etiam solum ratum, antequam sit consummatum.

4137 Secundo, debet esse perpetua, ita ut nulla arte possit tolli. Si perpetuas sit certa; ut si vir habeat virilis siccica, aut amputata, vel si mulier sit adœcta, ut nullo remedio, nec incisione possit fieri apta, potest matrimonium statim pronunciari nullum à Jure Ecclesiastico.

4138 In dubio perpetuitatis conceditur ab Ecclesia ad triennium ad experientiam bona fide; quo clauso fine fructu, matrimonium declarari potest invalidum, & dissolvi; v. num. 4315. & 4316.

4139 Ter-

4139 Tertio. D. Thom. de Sacram. Matrimonii. g. 52. art. 1. apud Gonet. in Manuali tom. 6. pag. 463. docet, quod impotens ut dirimatur debet esse ignorata, his verbis:

(In matrimoniali contractu obligatur unus coniugium alteri ad debitum reddendum; ideo si ille, qui se obligat, est impotens ad solvendum, ignorantia hujus impotentiae in eo, cui fit obligatio, tollit contractum. Sicut autem per impotentiam coeundi efficitur aliquis impotens ad solvendum debitum, ut omnino non possit solvere, ita per servitutem, ut liberè debitum reddere non possit; & ideo sicut impotens coeundi ignorata impedit matrimonium, non autem si sciat; ita conditio servitus matrimonium impedit.)

4140 Prima impotens dirimit iure nature, sive sit ex parte viri, sive ex parte feminae, sive sit absolta, sive sit respectiva respectu hujus viri, & hujus feminae, taliter quod dissoluo inter hos matrimonios, possit cum aliis matrimoniorum contrahere.

4141 Insuper dirimit, sive sit orta ab extrinseco, & virtute naturae, sive ab extrinseco virtute artis, aut diaboli; in casu maleficis adhiberi debent remedia, tam naturalia, quam spiritualia; quia si non proficit, impotens conferre perpetua, & matrimonium dissolendum per Judicis sententiam, ex cap. Laudabilem, & de frigidis, & maleficis.

4142 Coniugis arcta, si per incisionem possit fieri apta, non tenetur pati incisionem; unde ejus impotentia confertur perpetua, tenet Clericus cap. 133. n. 95. Diana part. II. tract. 5. resol. 11. & alii apud ipsos. Sed rectius Sanchez lib. 7. disp. 93. n. 32. docet, quod teneatur pati incisionem cum gravi dolore, sed non cum periculo vita, aut gravis morbi.

MATRIMONIUM IMPUBERIS

4143 Et Jure Canonico invalidum, nisi malitia supplet etatem, ex cap. Attestationes 10. C. de illis 9. rit. de desponsis. impuberis.

Defectus autem aetatis matrimonium invalidum, minime ratione impotentie, quia hoc in impuberibus est temporanea; sed ex defectu confessus, ob quem sicut Jus Canonicum Trid. ad validam professionem Religiofani exposcit tam in viis quam in mulieribus etatem annorum sexdecim expletorum: ita Jus Canonicum n. 4143. relatum, ad validum matrimonium de praesenti exposcit in viis etatem 14. annorum, & in feminis 12. annorum expletorum, nisi malitia supplet etatem.

4144 Malitia supplet etatem conficit in matrinitate judicis sufficientis ad discernendum, & se obligandum in contractu perpetuo, & indissolubili matrimonii, atque in potentia ad copulam, de qua in n. 4133. Hac autem malitia supplet etatem relinquitur iudicio, & arbitrio Ordinarii, qui potentiad ad copulam colligere potest, vel ex facto, quatenus impubes cum alio copulam habent; vel ex corporis dispositione, aut propinquitate ad annos pubertas.

4145 Qua seclusa malitia, matrimonium impuberum, seu verbis de praesenti inter impubes ad matrimonium apta, ex Jure Canonico habent vires sponsorum; quia cum impuberis, supposito usu rationis, sint ex se apti ad contractum, verba valere debent, quantum possunt; & quia ex Jure Canonico, prohibentur valere ut matrimonium de praesenti, valere debent ut sponsalia.

Unde matrimonium impuberis fieri debet ex gravi causa, & cum licentia Episcopi.

4146 Quod si postea conperatur, Episcopum errasse in danda licentia, seu in approbando malitia etatem supplet, quatenus impubes repertus est inhabilis ad copulam, tunc ex Jure Canonico validum est matrimonium; nam Ecclesia supposita dicta licentia Episcopi iudicat inhabilitatem illam esse temporalem, ac proinde disponit, ut expectetur complementum pubertas.

Si hoc clapis, adhuc reperiantur inhabiles, tunc exceptari debet complectissima pubertas etas, que in viis est annus 18. in feminis 14. Et si neque hoc tempore habiles reperiantur, tunc utique rationabilis dubitatio oritur, an inhabilitas sit perpetua, adeoque adhibenda est triennalis experientia, ut in num. 4158. Tamburin. de Matrimon. lib. 8. tract. 1. cap. 13. §. 2. v. num. 16.

4147 Si malitia supplet etatem sit certa, & in-

pubes sine licentia Episcopi, & gravi causa contrahat matrimonium, peccat mortaliter, sed validè contrahit. Tambur. citat. Invalidè tamen contrahit, si non sit malitia supplet etatem, ut in num. 4144.

HERMAPHRODITUS,

4148 Secundum scilicet virilem simul habens, & foemineum. 1. Si in neutro sit potens, validè contrahere non potest. 2. Si inaequaliter participat, contrahere debet secundum sexum, qui praevalit. 3. Si æqualeiter utrumque participet, & secundum utrumque sit aequaliter potens, debet ipse sexum eligere, & secundum illum contrahere, quo clelio, maximè eo matrimonio durante, peccabit mortaliter si alio sexu uti vellet. Tambur. tom. 2. pag. 103.

4149 Quod si nupsit feminam, & processu temporis prorumpat in virum, tunc si non sit potens uti sexu feminino, matrimonium est, & fuit ab initio nullum, quia sexus, in quo contraxit, non erat perpetuus; quoniam latebat fexus virilis. Pari ratione, si fuit Monasterio professa, professio est nulla, & est è Monasterio educenda; non tenetur tamen ingredi Religionem viorum, quia ejus intentio non fuit, nisi ingredi Monasterium Monialium, & ibi proteri. Port. in dub. Reg. verb. Professio in fine.

PRÆSENTIA PAROCHI, ET DUPLICIS TESTIS

4150 Si defit, ubi Trident. est receptum, matrimonium est nullum, etiam si qui contrahere debet, sit in articulo mortis. Matrimonium coram facie Ecclesie celebratum dicitur, quod celebratur coram Parochio, & testibus.

4151 Ubi Decretum Concilii non est publicatum, valete matrimonio contracta abesse observantia formæ à Concilio precepta, declaravit Sac. Congr. Concil. 19. Januarii 1605. apud Tambur. de Matrimon. lib. 8. tract. 6. cap. 2. §. 3. num. 10.

4152 Ubi est publicatum, vel aliquo tempore in Parochia tamquam Decretum Concilii obseruatum, nullus tamen Parochus reputatur, sed Ecclesia Parochialis omnino vacans tam Parochio, quam Episcopo, & Capitulo valentibus alium delegare; quod contingere potest causa perfectionis ab infidelibus illato; tunc, matrimonium valere absque praesentia Parochi, (servata tamen in eo, in quo potest, forma Concilii, id est adhibitis falso duobus testibus) declaravit eadem Sac. Congr. Conc. 19. Januarii 1605. apud Tambur. citat.

4153 Qui, si contraheantur coram Parochio, transiret ad loca hereticorum, ubi non sunt Parochi, & ibi more loci sine Parochio contrahantur, validè contrahunt, si transferunt animo mutandi domicilium; invalidè vero, si fecerunt, sed animo reverendi. Ita Clericus cap. 133. num. 124. cum Tambur. & de Lugo, ex Brevi Urb. VIII.

4154 Si est loco, ubi non est publicatum Concilium, veniant ad locum, ubi est publicatum, invalidè contrahunt sine Parochio, & testibus.

4155 Si unus ex sponsis sit de loco, ubi est publicatum Concil. alias de loco, ubi non est publicatum, habenda est ratio loci, ubi matrimonium per verbis de praesenti contrahitur. Clericus, & Tamb. citat.

4156 Gratiæ Ecclesiæ Romane uniti, maximè inter Latinos habitantes, tenentur servare formam Trident.

4157 Sufficit Parochus viri, aut uxoris, si cocontrahentes habent in diversis Parochiis, etiam si praefiti contradicunt, dummodo intelligat. Tamb. tom. 2. cit. pag. 157. Quia Trid. cap. 1. Sess. 24. de reform. Parochi, & diuorum testium praesentiam explicit.

4158 Hinc Fagnanus in 1. lib. Decret. cap. Quoniam, de confit. num. 25. pag. mibi 133. refert Declarationem Concil. ut sequitur.

(Sac. Congregatio declaravit, validum esse matrimonium contractum coram Parochio, etiam invito, & per vim adhibito, quamquam nihil eorum, que agebantur, videt, & intellexit, si affectavit non intelligere, ut in Parochio qui sibi aures obturaverat: etiam si ex alia causa vocatus, adhibitus tamen ad illum actum: Item coram Parochio tam viri, quam mulieris, etiam in aliena Parochia; in modo & si Episcopus illi matrimonium

nihil interdixit. Item coram Parochio etiam minoribus tantum Ordinibus initiato.)

4159 Non sufficit igitur pura praesentia Parochi physica, & materialis, qualis efficit Parochi amētis, dormientes, ebrii, infantis, veteri, & non ex affectione distracti, seu vero non advertentes, quid à contrahentibus agatur; sed requiritur praesentia moralis, & humana, quanvis coacta, involuntaria, aut casualis.

4160 Sic pariter de testibus. Unde invalidum est matrimonium, si contrahentes sint velo cooperati, ita ut non cognoscantur certò à testibus. Item si restes non intelligent idioma sponorum, quanvis per interpretationem moneantur ab contractu matrimonii, nisi ex actibus externis sponorum certò percipiant, eos matrimonium contrahere. Ita Clericus, qui rite ex Pontio addit, hoc esse periculosum, quia alter ex sponsis penitulante affectus posset dicere, scilicet per verba de futuro, minime de praesenti, contraxisse.

4161 Insuper validum est matrimonium, cui Parochus, vel alius Sacerdos de ejus licentia assistit contra prohibitionem Episcopi sub nullitate matrimonii factam: qui Episcopus potest Papochum inobedientem punire, minimè vero matrimonium ex capite assistente irritare, contra Decret. Trident. & Declar. Sac. Congregat. de num. 4158. Nec potest novum impedimentum dirimere edere.

4162 Parochus potest alteri delegare, ut matrimonio assistat, sed nonnisi Sacerdoti, ex Trident. citat. Et hic validè assistit, etiam si per vim, metum, aut dolum licentiam obtinetur.

4163 Hic Sacerdos delegatus potest alteri Sacerdoti subdelegare, ut assistat, si sit delegatus generaliter, puta, si sit conductus à Parochio, tamquam Capellanus, ut sibi serviat in administratione Sacramentorum; quia delegatus ad universitatem causarum, potest subdelegare; fecus si sit delegatus in causa speciali. Clericus citat. ex Fagnano in cap. Quid nobis num. 32. de clandest. desponsat. v. num. 3979.

4164 Si Parochus interim sit mortuus, aut privatus beneficio, Sacerdos delegatus invalidè assistit, si id sciat: quia delegatus spiritu mortuo delegante: validè, si adhuc nesciat, quia si assistit bona fides, & tulus coloratus.

4165 Validè, eti illicet, assistit Parochus censuris invalidatis, aut irregularis: invalidè vero, si sit hereticus. Ratio primi (ut notat Clericus) est: quia tale jus assistendi non est actus jurisdictionis, sed qualitas à titulo Parochiali proveniens: adeoque per censuras non afferuntur. Ratio secundi: quia per hereticum beneficia vacant: adeoque non est amplius Parochus. Sac. Congreg. apud Fagnanum in cap. Ad abolendum num. 38. de heret.

4166 Peccat mortaliter, aut venialiter, juxta opinionem varietatem, Parochus, si omittat verba Ritul. Ego conjungo vos in matrimonium, in nomine Patris, &c. sed non invalidum matrimonium, quia hæc verba non sunt de essentia; non habent enim rationem formæ, ut ex num. 395. sed fumū declarant matrimonium legitime contractum, ut sit sensus: Ego declaro vos contrahisse legitimam maximum.

4167 Ex quo interf. Tambur. lib. 8. de Matrimonio tract. 6. cap. 2. §. 4. num. 5. quod si contrahentes non interrogati, ex se satis exprimant consensum, possit Parochus interrogacionem circa consensum omittere; quia effectus superficia.

4168 Semper autem sub mortali tenetur Parochus in suo libro Parochiali matrimonia celebrata notare. Hæc ferè Clericus cit. qui quatuor quæstæ necessaria ex Tamb. proponit, & resolvit, ut sequitur.

QUÆRES I.

4169 An nomine Parochi in hac materia veniat sibi Parochus, id est Sacerdos investitus beneficio?

4170 R. Epond. appellatione Parochi venire, ultra Sanctorum cordem in beneficio Curato deputatum, etiam Episcopum in tota Diocesi, ac ejus Vicarium Generali, necnon Vicarium Capitulare, Sede Episcopali, vacante: item Cardinales in suo titulo: Legatum à Latere in Legionibus sue Provincie: Archiepiscopum in visitatione Diocesum suorum Suffraganeorum, vel ubi fuerit ad cum à sententia Epis-

copi appellatum: Summum Pontificem in toto ordinibus tantum Ordinibus initiato.)

be. Sanchez de Marim. disp. 7. num. 10. Pontius lib. 5. cap. 10. & Tamb. ubi supra cap. 2. §. 5. n. 1. ubi id extendit etiam ab Abbates habentes jurisdictionem quasi Episcopalem: si tamen sint in Abbatia institui, non autem si tantum in Commandam habent. Diana part. II. tract. 3. resol. 35.

QUÆRES II.

4170 Si Parochus dedisset licentiam alteri Sacerdoti, ut assisteret matrimonio, sed iste nesciret, daram esse sibi licentiam, & nibilominus assisteret, esse matrimonium validum?

R. Epond. distinguendo: vel ipse assisteret, ut ait, ante quam sibi notificaretur, assisteret; peccaret quidem, exponendo se pericolo nullitatibus; ut validè assisteret, quia concepsio gratia, incipit valere à punto confessionis, factæ oratori perent, & acceptant. At si nullo potest, fuisse licentia data ulro per ipsum Parochum, matrimonium esset nullum, quia cum à nullo dictæ licentia sit acceptata, nullum parit effectum. Castrropol. disp. 2. de spons. p. 13. n. 6. Diana part. II. tract. 3. resol. 32. & est textus in cap. Si tibi absenti, de Prebend. in 6. Tamburin. dict. lib. 8. tract. 6. cap. 2. §. 5. num. 7.

QUÆRES III.

4171 Quomodo cognoscatur, an quis sit de Parochia, ad effectum contrahendi validè matrimonium coram proprio Parocho?

R. Epond. Est distinguenda quatuor genera habentur: tuncum. Primum est corum, qui fixum habent domicilium per totum annum in Parochia. Secundum est illorum, qui habitant pro majori parte anni tantum, ut Scholares Patavij, vel litigantes Venetiis. Tertium illorum, qui per paucos dies occasio fuit, aut recretio. Quartum illorum, qui vagi sunt, & nullibi morantur, ut sunt comici, & circulatori. Modo, persona prima, & secunda generis, abesse dubio contrahunt coram Parochio, in cuius Parochia morantur. Secus est de illis tertii generis, quia non dicuntur habere domicilium ibi, ubi ex itinere morantur. Personæ quarti generis censentur de Parochia, ubi se firmant, quanvis citâ discessuri, Barbo, in collect. DD. ad Concil. Trid. Sess. 24. cap. 7. Tamb. d. cap. 2. §. 5. num. 10. II. & II. ubi tamen num. 13. advertit, non debere Parochum matrimonii vagorum assistere, nisi prius exhibeant licentiam Ordinarii, & attestacionem litterarum corrumdem, ad tradiri per Concil. Trident. Sess. 24. cap. 7. de reformat. Marim.

QUÆRES IV.

4172 Si sponsi, sint diversarum Civitatum, & faciant mandatum præcise duobus amicis in alia Civitate commorantibus, ut eorum nomine matrimonium contrahantur: An Parochus Procuratorum fuerit versus Parochum, & porrovis validè assisteret matrimonio?

R. Epond. Hunc casum non inventari apud Doct. res discussum, ut notat Tamburin. dict. lib. 8. tract. 6. cap. 2. §. 6. num. 23. ubi doct. sic distinguunt: vel unus sponsus tantum est absens, & ejus loco deputator Procurator; & tunc matrimonium potest celebrari coram Parochio sponsi presentis, cum interventu Procuratoris pro sponso absente: te: at si ambo sponsi absint, & uterque eorum certi Procuratore ad contrahendum, qui Procuratores stent in alia Civitate, Parochi istorum Procuratorum, nequamque possunt validè assister matrimonio per eos procuratorio nomine contrahendo, qui neuer illorum est Parochus sponsorum: id est neceſſe erit, ut Parochus sponsorum delecta facultatem Parochi Procuratorum assistendi praedicto matrimonio: quod non est neque difficile, neque gravve, quia debent etiam ipsi sponsi mittere attestationes suæ libertatis. Ita Tamb. ubi supra d. n. 23.

Q U A R E S V.

4173 Quid dicendum de Regularibus, quod administrationem Sacramentorum?

R Esp. Regulares, qui sine Parochi licentia praeferuntur Clericis, aut laicis Sacramentum extrema Undictionis, vel Vaticum ministrare, aut Matrimonio solemniter benedicere, incurrit Excommunicationem Papae reservatam: ex Clement. l. 5. tit. 7. cap. 1. excusat autem ignorancia craefia; quia censura est contra prefusores: v. num. 5322. & 3979.

Quid de extrema Undictione, & Vatico quod communes, hospites servientes, &c. Quidque in extremis necessitate in articulo mortis, &c. Vide conf. 31. Pii V. Ad immarcescibilem 13. Februario 1507. in Bullar. Conf. 48. Pauli III. 48. Licit debitur 18. Octobris 1549. in Bullar. Paster. tom. 2. ques. 187. art. 1. num. 994. Palqual. ques. 404. & 405. Gabriel. 3. S. Vinc. d. 1. ques. 2. Amandaliam tom. 2. p. 6. fol. 2. dub. 1. Diana. part. 2. trah. 4. ref. 170. & Bord. ref. 20. n. 22. qui testit conf. Pauli III. & Leonis IX.

Post relativos Pontifices, & Doctores omnino prius videntes, videri potest Marchauchi in Officiali curie tom. 2. a pag. 203. Quod Sacramentum Penitentie, suse dictum est alibi.

D U O T E S T E S

4174 D ebent esse presentes, ut in n. 4159. & 4160. & unicum intervenire contractum, dum actu confessus praefat, ita ut non sufficiat, si unus audiatur confusum viri, & altera mulier.

4175 Una sola qualitas est necessaria in testibus, nempe usus rationis: unde quilibet persona cuiuslibet conditionis, aut status, viri, mulier, cognita, infamis, excommunicata, infidelis, &c. & cuiuslibet attatis, dummodo usum rationis habeat, est testis habilis quod matrimonium contrahendum: quia Tridentina citat. nullum excipit pro teste.

Ad testificandum autem super nullitatem matrimonii non omnes sufficiunt, sed requiriuntur testes omni exceptione maiores; cap. 1. de Confusione.

14. R A P T U S M U L I E R I S

4176 D imisit Matrimonium, ita ut Raptor non possit raptam ducere, quandom manet in potestate raptoris: bene verò, quando fuerit à raptor separata, & posita in loco tuo, si tunc illa liberè consentiat: sed etiam tunc raptor, & omnes illi, qui confilium, auxilium, & favorem preberunt, sunt ipso iure excommunicati, ex Tridentina. Ieff. 24. de reformat. cap. 6. Ad rapta autem requiruntur tria ex numeris 2158.

4177 Sufficiat, 1. Si violentia inferatur ipsi feminis in principio, licet postea copule annuat. Non sufficit autem, si in principio rapui consenserit: & postea renente fuit cognita: quia initium est attendendum, quo violencia inseruit. 2. Sufficit, quod sit rapua factio, sive virginis, sive corripit, sive meretricis: non sufficit, si se viris ratio primi, quia Trident. reficit offensam, & impedimentum libertatis Matrimonii, quod habetur, etiam si mulier in honesta rapaciatur. Ratio secunda: quia lex est penalis, adeoque cum loquacitate viro raptore, non debet extendi ad mulierem raperem. Ira Fenechi.

C A P U T V I.

De dispensationibus.

4178 D ispenso est iuri alicui relaxatio. Unde non potest fieri sine rationabili causa.

4179 Dispensatio data sine causa à Superiore, est valida, sed illicitor: data ab inferiore in lege superioris, est etiam invalida, ut pariter dictum est de voto. In utroque casu dispensatio peccare mortaliter docent antiqui, venialiter, moderni apud Diana. part. 8. trah. 3. ref. 6. Clericus cap. 136. num. 1.

4180 Causa, ob quas solet Pontifex in impedimentis matrimonii dispensare, sunt principia septem.

Quod

• Primò, angustia loci, ob quam non inveniat sibi patrem, cum non sint ibi pares.

4181 Secundò, paupertas, seu incompetencia dotis, ob quam non possit extra cognatos inveniri conjugium, non obstante spe futura successione ab interfacto, aut legato, si non habeat mulier parentes divites, qui tenentur, & cogi possint ad eam dotandam. Si mulier sit deformis, & hac de causa cum ea dote non possit numerus extra cognatos, censetur pauper; sed id debet exprimi.

4182 Tertio, grave periculum litis, aut iniurie.

4183 Quartò, etas famine excedens; puta si annum 24. excedat, ne innupta remaneat.

4184 Quinto, conservatio familiæ illustris, & in Ecclesia benemerite. Nobilitas est defumenda à patre, non tantum à matre.

4185 Sexto, timor scandalis, aut periculum infamie.

4186 Septimo, larga elemosyna.

4187 Dispensatio, si in ea taceatur verum aut exponatur falsum, dicitur subterfugia, seu obrepititia. Et si nulla, si taceatur verum, aut exponatur falsum circa causam finalem: non est nulla, si circa causam impulsivam. Causa finalis est illa, sine qua dispensatio concedetur. Causa impulsiva est illa, sine qua concedetur dispensatio, sed non tam faciliter, aut promptè. Clericus cap. 137. num. 1. cum Tamb.

4188 Subterfugia est dispensatio, & inde nulla; Primo, si fuit expositum unum impedimentum pro alio, v. gr. gradus consanguinitatis pro gradu affinitatis; aut si sub dubio impedimentum certum.

4189 Secundò, si factus sit error in expressione Diocesis. Clericus cit. num. 21. cum Tamb. contra Dianam part. 8. trah. 3. ref. 64. & Mendo in Epist. citat. num. 13. qui opinionem affirmativam vocat certitudinem.

4190 Validum tamen est, & potest ab Ordinario executioni mandari. 1. Si error fuit in nomine, autocognomine, constet tamen de veritate corporum, seu personatum. 2. Si fuit in expone gradu proximiori proxemtori; secus est contra: praxis tamen est in hoc secundo casu, ut litteræ remittantur Romanis pro correctione. Clericus, Tambur. & Mendo citat.

4191 Si orator taceat repulsam ante super eadem supplicatione sibi datum, valet dispensatio. Clericus cap. 137. num. 21. cum Diana part. 8. trah. 3. ref. 64. Tambur. cit. & Sanchez.

4192 Et quavis Tambur. citat. idem doceat, si data repulsa à Superiore, stat recusus ad inferiorem habentem facultatem dispensandi, absque eo quod & repulsa non ficeretur.

Id dico verum in casibus, in quibus inferior habet à Superiore concessionem facultatem ordinari, seu delegatam dispensandi, ut est in votis: ex num. 1723. & 1962. minime in casibus, in quibus inferior solum eam habet ex epiceja, nimis ex rationabiliter presumpta voluntate superioris; hanc autem habet Episcopus in impedimentis dirimentibus, non primam, juxta dicta num. 4230. & 4240.

4193 Qui post obtentam dispensationem ducenti Rofam consanguineam, petit dispensationem producenda alia consanguineam, tenetur exponere primam dispensationem, si haec sit inutilis ex sola mutatione animi ipsius potest: non tenetur vero, si per ipsum non steterit; sed prima dispensatio sit reverta facta in utilis, in quantum Rofa sit mortua, facta Religiosa, aut nolit. Clericus citat. num. 3. cum Diana part. 8. trah. 3. ref. 55.

4194 Qui dispensationem obtinuit super impedimentum criminis ob uxoricidium, inde occidat secundum uxorem, ut ducas tertiam, tenetur exponere priorem dispensationem, Clericus cit. num. 4. cum Tambur. contra Fillie. quia difficultas conceditur gratia replicato delicto, quod unicuius bis, quam femel.

4195 Qui obtinuit dispensationem super voto simplici castitatis ad contrahendum, si mortua uxores, patet dispensationem in voto, non tenetur primam dispensationem exprimeri; quia in hoc non adest delictum; & prima dispensatio est expleta. Clericus cit. num. 3. cum Tambur. v. num. 264.

4196 Qui simul plura impedimenta habet, tunc est, ut illa simul exponat, & pro omnibus simul, & non seorsim dispensationem petat, ob rationem de num. 4194.

VI De Sacramento Matrimonii Cap. VI. I

Quod si unum fit occultum, alterum publicum, nuna potest, & debet ad Datariam recurrere pro publico, reticito occulto, & pro occulto ad Sacr. Penitentiariam, cui tamen significare debet impedimentum publicum, super quo Dataria dispensavit, aut est dispensatura. Clericus citat. num. 7.

4206 Quinta: Ut conjux ignorata impedimenti evitaret de nullitate prioris confessus, sed ita eau, ut laicis delictum insquas desegatur: vid. num. 4244. & à num. 4247.

Alias clausulas: v. in num. 263.

PRO FORO EXTERNO.

4207 E x Clericato cap. 138. & Tamb. cit. cap. 12. dispensatio matrimonii est executioni danda ab eo, cui est à Papa directa: Non potest ab Episcopo, si est directa Vicario; & è converso.

4208 Vicarius celefante officio non potest dispensationem ab ipso incepere expedire, si commissio sit realis, facta nempe Vicario, ut Vicario; sed tunc expeditio spectat ad successorem. Potest tamen eam expedire, si sit personalis, facta scilicet per nominatioem personæ. Clericus cap. 38. num. 2. cum Tamb. qui sit personaliter conferi, si dicatur: Tibi Joanni Vicario: v. num. 4226.

4209 Vicarius Capituli, sede vacante, non potest expedire dispensationes matrimoniales inexpeditas à Vicario Episcopali relatas, Clericus cit. cum Tamb. ex Canonis; quia Papa parum illis fidit: inde solet pro Diocesanis Sedis Vacantis Episcopo vicinius committere.

4210 Tunc Episcopus vicinius, si ante expeditionem, Sedes plena per adventum novi Episcopi, potest litteras dispensationis expedire, si executio sit incepta, Si vero res sit integra, hoc est, si litteræ non sint iam ei presentes, non potest eas expedire; sed tunc Diocesanus debet novam commissiōnem petere.

4211 Executor delegatus potest alteri committere examen testium, vel informationem, minimè ipsam actuali dispensationem, quia quod hanc, Papa expedit factum ipius delegati.

4212 Informationes fuisse potest judicialiter, aut extrajudicialiter, ad sui libitum, & prudentiam.

4213 Valer dispensatio, si causa sit vera, licet probata per falsos testes. Non valer verò in foro conscientie, si sit falsa, sed appareat vera per falsos testes.

4214 Quamvis in litteris apponi soleant haec verba: Proper has, & similes alias causas rationabiliter animam nostram moveant: executor non tenetur, prater causas expressas, de aliis generalibus se informare, nisi id tamquam conditio apponatur.

4215 Executor non potest aliquod munus, aut praemium pro labore dispensationis accipere, ob clausulam, quia in litteris solet apponi: Quod si spreta hac monitione, aliquod munus, aut premium, recipiat, excommunicacionem latam incurrat. Et quamvis Perez, & alii apud Tamb. cit. & Diana part. 8. trah. 3. ref. ult. dicant

4216 Tertia, Injuria ei gravi penitentia salutari. Penitentia injungenda remittitur arbitrio & prudentie Confessoris, attenta gravitate delicti, seu cause, & circumstantias consideratis.

Si peccatum fuit in priori Confessione absolutum, & debita penitentia satisfactum, quamvis non sit necessaria nova absolutione, & penitentia, congruit tamen, stante nova accusatione Sacramentali in litteris requisita, quod detur nova absolutione, & penitentia, minor tamen, attenta priori; & ita est in praxi servandum. Clericus cap. 139. num. 10.

Si penitentia sit litteris praescripta, est ad litteram servanda.

4217 Quarta, Dummmodo impedimentum sit occultum, Quid sit occultum, fuisse habes à num. 3217. ad 3320. & in tom. 2. num. 72.

4218 Busemb. lib. 1. trah. 2. cap. 4. in appendice disp. S. Penitent. habet: (E) si aliqui impedimenta, v. gr. cognitio spiritualis, natura sua finit publica, eum contrahantur in facie Ecclesie: fieri tamen potest per accidentem, ut fint occultum, v. gr. 1. Ob diurnitatem temporis, ex quo sunt contrahita, 2. Ob diffitiam loci à loco contractæ cognitionis, 3. Per mortem eorum, qui fuerint consciæ. 4. Per ignorantiam hujus contrahitionis.)

Omnino tamen servandum est dictum in n. 3419.

4219 Verricelli trah. 3. g. 51. n. 8. exigit casum, quo in litteris dicatur: Dummmodo impedimentum, seu delictum sit omnino occultum. Et tunc vult, occultum dici, quod probari non potest; adeoque si probati potest, non possit dispensatio executioni mandari.

4220 Si erravit denegando dispensationem, pronunciando

Q U A R E S .

4221 Quid agere debet executor, si post expeditam dispensationem competrat se errasse?

R Esp. Quid executor tamquam delegatus non potest satare errorem, Tamb. cit. §. 1. n. 20. quia delegatus poltquam functiones est munere suo, nihil potest.

Qui tamen talis executor pro foro externo solet esse Ordinarius, cui incumbit provide in quantum potest, ne delicta patrentur; idè, si erravit in execuendo, debet matrimonium prohibere; & si reperitur contractum, debet conjuges separare, donec iterum à Pontifice dispensatio concedatur.

4222 Si erravit denegando dispensationem, pronunciando